

doi: 10.15330/msuc.2020.22.67-72

Оксана Петренко,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики виховання,
Рівненський державний гуманітарний університет,
(м. Рівне, Україна)

Oksana Petrenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Department of Theory and Methods of Education,
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine)
oksana.petrenko@rshu.edu.ua
ORCID ID 0000-0001-6906-3542

Людмила Баліка,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання,
Рівненський державний гуманітарний університет
(м. Рівне, Україна)

Liudmyla Balika,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Theory and Methods of Education,
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine)
liudmyla.balika@rshu.edu.ua
ORCID ID 0000-0003-0042-7744

Світлана Бричок,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет
(м. Рівне, Україна)

Svitlana Brychok,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Primary Education Pedagogy,
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine)
brychok.zd@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-8508-8395

УДК 37.013:[028:82 – 93.09] “192/193”

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ДИТЯЧОГО ЧИТАННЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ПРО ДИТЯЧУ ЛІТЕРАТУРУ Й ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ (1920–1933 РР.)

Анотація. У статті проаналізовано просвітницьку діяльність Інституту дитячого читання щодо розвитку педагогічних ідей про дитячу літературу й дитячих письменників. У 1920–1933 рр. Інститут дитячого читання (з 1923 р. – відділ

дитячого читання Науково-дослідного інституту методів позашкільної роботи, з 1931 р. – Інститут дитячої літератури й дитячого читання) був провідним науково-дослідним і методичним центром у галузі педагогіки дитячого читання, що мав всесоюзний масштаб діяльності з конструктивною, хоча до кінця так і не зреалізованою науковою програмою. Схарактеризовано структуру Інституту (дитяча читальня, бібліотека широкого кола дитячих книг, читальня для дорослих, довідкове бюро, літературно-видавнича комісія, секція з розповідання); основні напрями просвітницької діяльності колективу інституту (вивчення історії дитячої літератури; розробка методичних основ формування кола читання зростаючого покоління; складання бібліографічних покажчиків; соціологічне вивчення діяльності дитячих бібліотек і їх читачів; проведення експериментальної роботи в галузі психології дитячого читання). Доведено, що саме працівники Інституту вперше спробували вивчити характер сприйняття художньої літератури девіантними дітьми, висунули ідею соціокультурної реабілітації особистості в процесі її прилучення до книги, читання, бібліотеки.

Ключові слова: Інститут дитячого читання, просвітницька діяльність, дитяча література, дитячі письменники, читацькі інтереси.

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE INSTITUTE OF CHILDREN'S READING ON THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL IDEAS ABOUT CHILDREN'S LITERATURE AND CHILDREN'S WRITERS (1920-1933)

Abstract. The article is analyzed the educational activities of the Institute of Children's Reading on the development of pedagogical ideas about children's literature and children's writers. In 1920–1933, the Institute of Children's Reading (since 1923, the Department of Children's Reading of the Research Institute of Extracurricular Activities, and since 1931, the Institute of Children's Literature and Children's Reading) was a leading research and methodological center in children's pedagogy, reading, which had an all-Union scale of activity with a constructive, though not fully implemented scientific program. The structure of the Institute is characterized (children's reading room, library of a wide range of children's books, reading room for adults, reference bureau, literary and publishing commission, storytelling section); main directions of educational activity of the institute staff (study of the history of children's literature; development of methodological bases of forming the reading circle of the younger generation; compilation of bibliographic indexes; sociological study of children's libraries and their readers; conducting experimental work in the field of children's reading psychology). It was found that the staff of the Institute prepared two volumes of materials on the history of children's literature, a bibliography of children's books, thorough articles about children's writers of the past; A dictionary of children's writers was being prepared for publication, for which about 2,000 cards were painted and five bulletins "New Children's Books" were published. The role of the Institute Conference on the Problems of Children's Reading, held on May 3-7, 1921, in the development of a program for the study of children's literature was revealed.

The activity of the commission on children's literature, which was in charge of the recommended bibliography and replenishment of children's libraries under the direction of P. Rubtsova, was analyzed. For the first time in the history of domestic librarianship, the commission staff justified the need to survey children's library readers, which helps to determine the nature and scope of reading, the impact of the social environment on readers' requests and literary development of the child. The results of the study of reading interests of more than seven thousand children-readers from 54 libraries of the USSR conducted by P. Rubtsova was generalized and analyzed. It is proved that the employees of the Institute for the first time tried to study the nature of perception of fiction by deviant children, put forward the idea of socio-cultural rehabilitation of the individual in the process of its involvement in books, reading, library.

Keywords: Institute of Children's Reading, educational activity, children's literature, children's writers, readers' interests.

ВСТУП

Постановка проблеми. За сучасних політичних і соціокультурних умов розвитку суспільства, освіти й науки ми все частіше звертаємося до вивчення минулого досвіду, при цьому особливо затребуваним є період 20–30-х рр. XX ст., які стали переломними для усієї вітчизняної педагогічної теорії і освітньої практики. Саме 20–30-ті роки XX ст. – це час руйнування історично усталеної освітньої системи й педагогічної науки Росії й суперечливих спроб створення нової «радянської» школи й педагогіки. Водночас це час рішучих змін, пошуків, сміливих експериментів, упровадження новаторських ідей, концепцій, час визначення й розроблення нових напрямів розвитку освіти, інколи досить кардинальних, часто непродуманих, недостатньо науково обґрунтованих, але практично завжди здійснюваних з максимальним бажанням і вірою в здійснювані зміни. Цей період у розвитку вітчизняної освіти характерний діяльністю унікальних установ, багатогранний і цінний досвід яких стає затребуваним й актуальним. Таке усвідомлення потребує вивчення діяльності кожного закладу, адже саме такий аналіз уможливить вивчення окремих історико-педагогічних явищ з метою виявлення панівних уявлень і тенденцій у суспільстві загалом, а також дасть змогу виокремити ті позитивні аспекти, які, як стверджує О. Сухомлинська, можуть «стати основою, на якій вибудовуватиметься подальша педагогічна наука та школа в Україні» (Сухомлинська О. В., 1996, с.10).

З-поміж найбільш відомих новаторських інститутів, утворених у 20-ті рр. XX ст., був Інститут дитячого читання: саме ним були закладені основи наукового вивчення дитячої літератури, розроблені теорія й методика керівництва дитячим читанням і бібліотечної роботи з дітьми. Як методичний центр державного масштабу Інститут дитячого читання став першою радянською організацією, у якій діяльність дитячої бібліотеки одержала концептуальне обґрунтування.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовно період 20–30-х рр. XX ст. в історії вітчизняної педагогічної науки було проаналізовано О. Сухомлинською (1996) (Сухомлинська О. В., 1996). Досить

інформативним є дослідження Є. Балашова (2003), у якому автор побіжно аналізував діяльність нових інститутів як суттєвих чинників, що впливали на формування «нової людини» (Балашов Е. М., 2003). Діяльність Державного психоаналітичного інституту розглядалась у працях М. Давидової (Давидова М. И., 2010), О. Б. Петренко (Петренко О. Б., 2016). Серед поодиноких праць, присвячених Інституту дитячого читання, вирізняється стаття Г. Пірусської (Пирусская Г. В., 1968), у якій авторка розглядає історію створення й науково-практичну діяльність закладу; а також дисертаційні дослідження О. Семенової (Семёнова Е. Я., 1988) та Ю. Калужської (Калужская Ю. А., 2004), у яких відтворена історія Інституту дитячого читання як наукової установи.

Водночас просвітницька діяльність Інституту дитячого читання як освітнього феномену 20–30-х рр. ХХ ст. у контексті розвитку педагогічних ідей про дитячу літературу й дитячих письменників практично не висвітлена, хоча, вважаємо, розкриття особливостей роботи Інституту дасть змогу сформувати більш чітку картину історії вітчизняної освіти й педагогічної думки, усвідомити й оцінити роль і значення Інституту дитячого читання, його внесок у педагогіку й бібліотекознавство.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті – схарактеризувати просвітницьку діяльність Інституту дитячого читання (1920–1933 рр.).

Завдання: проаналізувати розвиток педагогічних ідей про дитячу літературу й дитячих письменників працівниками Інституту дитячого читання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використано ретроспективний метод як метод цілісного бачення досліджуваного історико-педагогічного явища, як ефективний синтетичний метод пізнання минулого, який включає в себе сукупність інших методичних прийомів: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні, як і в 20–30-ті рр. ХХ ст., досить дискусійними залишаються питання розвитку дитячої літератури, дитячого читання, організації бібліотечної роботи. На початку ХХІ ст., як і сто років тому, виникають полеміки про роль дитячої бібліотеки в культурному житті суспільства, про соціальні функції дитячих бібліотек, про місце дитячої книги серед інших джерел інформації; тому звернення до забутого, але цінного педагогічного досвіду унікального у своєму роді Інституту дитячого читання вважаємо на часі.

Інститут дитячого читання (ІДЧ – офіційно прийнята у той час абревіатура) був відкритий Наркомосом РРФСР при відділі єдиної трудової школи 28 листопада 1920 року в Москві за керівництва відомого педагога і бібліографа Миколи Чехова і його учениці Ганни Покровської. Інститут мав стати дослідницьким центром, який би займався теоретичним вивченням дитячої літератури, психології читача, розвитком мережі бібліотечної роботи з дітьми, створенням бібліографічних ресурсів і співробітництвом з дитячими видавництвами. Головними завданнями діяльності ІДЧ були: вивчення дитячого читання, дослідницька робота зі сприйняття дітьми різних творів, в особливості творів нових, радянських авторів, літературна робота, а головне – радикальна зміна суспільного ставлення до книг для дітей.

Директор Інституту Ганна Покровська в харківському журналі «Шлях освіти» в статті «Задачи и деятельность института по детскому чтению (Москва)» (1922) писала про діяльність Інституту так: «Дитяче читання й дитяча література – сама затхла галузь у сучасній педагогіці. Галузь загальних місць, забобонів, що віджили себе і збитих трафаретів. Розчистити ці нетрі поставив своїм завданням Інститут дитячого читання» (Покровская А. К., 1922, а, с.139).

Вивчення дитячої літератури в Інституті базувалося на академічних принципах: необхідно було зібрати величезний матеріал, розподілити його в наміченій класифікації: «Книга-іграшка; книга-картинка; енциклопедія; світ у картинках; гумористика в різноманітних видах; фольклор і світова література в пристосуваннях для дітей; дитячі класики всіх епох і всіх народів; майстри картинок дитячої книги: японські, англо-американські, французькі, німецькі; дитячий побут і дитячі інтереси, літературні й педагогічні погляди, політичні, суспільні й релігійні тенденції в дитячій книзі, базарне виробництво друку для дітей» (Покровская А. К., 1922, а). Одночасно працівники Інституту писали нариси з історії дитячої літератури, щоб дати наукове обґрунтування самому поняттю «дитяча література».

Важливим напрямом діяльності Інституту було вивчення дитини як читача в тісному зв'язку з вивченням дитячої книги. Був зібраний і узагальнений великий масив матеріалів з галузі духовного життя дітей. Дослідники аналізували зміст читання дітей, дитячий попит і відгуки на книги; вивчали вплив ілюстрацій, реакції дітей на читання вголос, дитячу творчість, пов'язану із книгою.

Науковою лабораторією Інституту була дитяча читальня. Експериментальними базами стало багато дитячих, шкільних бібліотек різних міст і сіл країни. Тільки за три роки роботи Інституту було вивчено більше 10 тисяч протоколів різних спостережень за читанням дітей, за сприйняттям прочитаного й прослуханого. Експериментальні матеріали, отримані від бібліотекарів-практиків, оброблялися в лабораторіях Інституту. Результати досліджень доводили до широкого кола педагогів і бібліотекарів. Великий масштаб роботи, чітка організація вивчення читачів дали змогу отримати різносторонню картину читання дітей різного віку й різних соціальних груп. Участь у дослідницькій роботі практиків сприяла їхній професійній підготовці й впливала в такий спосіб на підвищення якості роботи.

При Інституті працювала й літературно-видавнича комісія. Співробітники вели заняття зі слухачами різних курсів і семінарів для фахівців. Окрім суто практичної, працівники Інституту здійснювали й теоретичну діяльність: організовували й проводили конференції. Цікавим у контексті сучасної педагогіки вважаємо програму вивчення дитячої літератури, яку було запропоновано в анонсі до Інститутської конференції, проведеної 3-7 травня 1921 р.: Огляд нової дитячої літератури за останні роки. Зміна тенденцій у педагогічній критиці. Перегляд спірних питань (Шкідливі книги. – Ставлення до забороненого плоду. – Чи потрібна книга і з якого віку. – Дитяча література чи

загальна література. – Похмурі й безвихідні сюжети. – Значення мелодрами. – Грубе й дурне. – Страшна казка. – Любовний елемент. – Детективи й пригоди. – Мораль у дитячій книзі). Протириччя між дитячою оцінкою й оцінкою педагогічною. – Розробка дитячої літератури з погляду біогенетичної теорії. Участь дітей у дитячій літературі. Улюблені дитячі сюжети й улюблені дитячі письменники. Сучасні плини в дитячій літературі. Дитячі журнали. – Біографія. – Книга-картинка. – Тип наукової дитячої книги. Довідкова дитяча книга. Картинка в дитячій книзі. Її художня, педагогічна й дитяча оцінка. Новий тип дитячої книги (Арзамаская, 2012, с. 23).

Починаючи з 1922 р., працівники Інституту дитячого читання спеціальною лабораторією досліджень почали вважати оточуюче життя, що змушувало наукових працівників вийти зі стін інституту. Співробітники почали з «дружніх відвідувань» будинків юних читачів (Покровская А. К., 1922, b), потім почали аналізувати вулицю як типове середовище життя дітей – уранці, удень, увечері і навіть уночі. Працівники Інституту вивчали питання про роль вітрин крамниць у галузі дитячих ідеалів і мрій, про плакат і афіші як своєрідну дитячу літературу, про роль і значення вуличних видовищ (Покровская А. К., 1922, a).

З 1923 р. в ІДЧ запровадили науково-видавничу діяльність: було підготовлено і видруковано бюлетень «Нові дитячі книги» (Усього було п'ять таких бюлетенів, шостий був підготовлений, але не надрукований). Поряд з рецензіями в бюлетенях містилися відгуки дітей-читачів: постійна увага до дитячої реакції була принципом роботи Інституту. Відомий фінський літературознавець Бен Хеллман відзначає, що зміст бюлетенів «Нові дитячі книги» свідчить про «повну політичну наївність редакційної ради. В дусі дореволюційної літературної критики журнал відображав сприйняття нових дитячих книг читацькою аудиторією – самими дітьми» (Hellman B., 2013).

Г. Покровська зазначала, що працівникам ІДЧ доводилося «підіймати цілину» в питаннях дитячого читання (Покровская А. К., 1922, a). У перспективі структурного розвитку ІДЧ директорка планувала перехід від «короткострокових педагогічних курсів», у яких співробітники брали невелику участь, до «відкриття при інституті кафедри дитячої літератури одного з вищих навчальних закладів» (Покровская А. К., 1922, a). Такий план був цілком логічним за умови нормального стану в системі підготовки педагогічних кадрів, однак ця система переживала хворобливу перебудову й не була готова до альянсу з Інститутом дитячого читання, який стрімко набирає обертів.

У жовтні 1923 р. за рішенням Наркомосу Інститут дитячого читання був об'єднаний з Інститутом клубної роботи з дітьми й Музейно-екскурсійним інститутом. Так виник Науково-дослідний інститут методів позашкільної роботи (ІМПР), який проіснував до 1930 р. Інститут дитячого читання втратив незалежність, позаяк був реорганізований у відділ дитячого читання, який після перерви в п'ять місяців очолила колишня директор Інституту Г. Покровська.

При відділі була створена комісія з дитячої літератури, що відала рекомендаційною бібліографією й поповненням дитячих бібліотек; очолила комісію Павла Олексіївна Рубцова (1892–1930) – математик за освітою, засновниця Миколаївської центральної дитячої бібліотеки – однієї із найкращих в Україні, піонер наукової методології дитячого читання, штатний співробітник ІДЧ з 1922 р. Досвід і авторитет дали їй змогу створити на математичній основі соціологію дитячого читання. Діяльність комісії базувалася на серйозній історико-теоретичній, бібліографічній, статистичній і дослідно-експериментальній основі. І хоча за кількістю й складом співробітників комісія була навіть більш професійною, аніж колишній колектив Інституту (налічувала більше двадцяти співробітників), її діяльність була вже не потрібна партійним чиновникам. П. Рубцова, залишаючись послідовною й об'єктивною в оцінці сучасних дитячих видань, через великі проблеми зі здоров'ям була не в стані вживати рішучих заходів, аби змінити ситуацію. Зрештою, відділ уже не мав права на самостійну програму, його робота стримувалася контролем зверху. Позицію відділу менше брали до уваги в подальшій видавничій, бібліотечно-розповсюдженій і дослідницькій роботі. Уже 1924 р. після III Всеросійського з'їзду з дошкільного виховання, на якому була ухвалена резолюція про казку – «гальмо в розвитку матеріалістичного мислення», розгорнулася сумно відома нині боротьба з казкою, антропоморфізмом і анімізмом у дитячій книзі. І вихід у тому ж році збірника казок для оповідачів виявився настільки «недоречним», що спричинив повне припинення видавництва казок.

Зусилля колективу, спрямовані на організацію дитячих бібліотек і керівництво дитячим читанням, дали співробітникам відділу змогу обґрунтувати педагогічний характер професії дитячого бібліотекаря, заявити про необхідність дружніх, співтворчих взаємин між ним і юним читачем, що є неодмінною умовою ефективного керівництва читанням.

На тлі поступового ігнорування діяльності відділу його співробітники вперше в історії вітчизняного бібліотекознавства обґрунтували необхідність анкетування читачів дитячих бібліотек, що допомагає з'ясувати характер і обсяг читання, вплив соціального оточення на читацькі запити й літературний розвиток дитини. У цьому контексті особливої уваги заслуговує стаття П. Рубцової «Что влияет на детские книжные запросы» (1928), у якій завідувачка комісії намагалася проаналізувати дитячі запити, спираючись на солідну статистику: «близько 1000 опитувань читальні Відділу дитячого читання Інституту методів позашкільної роботи, зібраних переважно в 1926/1927 рр.», «близько 6000 опитувань з 54 бібліотек СРСР, зібраних в 1925/1926 рр.» (Рубцова П. А., 1928, a).

Узагальнені результати проведеного вивчення читацьких інтересів дітей у великих містах України (Київ, Харків, Одеса, Херсон, Миколаїв) і сільській місцевості Росії (Брянська область) представлені у книзі П. Рубцової «Что читают дети» (Рубцова П. А., 1928, b). У праці вчена представила методику дослідження, етапи організації експерименту, теоретично обґрунтувала, розробила й продемонструвала використання на практиці найважливіших методів вивчення читачів-дітей: спостереження, бесіди, вивчення попиту на книги, анкетування, аналіз відзивів.

Здійснене П. Рубцовою дослідження засвідчило, що головні відмінності тематики читацьких інтересів визначалися статтю, віком і соціальним походженням дітей. Приміром, у хлопчиків на першому місці були «пригоди», на другому – «казки», на третьому – «побут», на четвертому – «революційна» література. У дівчаток шкала пріоритетів дещо

інша: на першому місці – «побут», на другому – «казки», на третьому – «революційна» література, на четвертому – «пригоди» (Рубцова П. А., 1928, б, с.22, с.28). Провівши глибокий усесторонній аналіз отриманих даних, П. Рубцова встановила, що найчастіше діти виокремлюють у літературному творі такі елементи: деталізовану тему, епізод, сюжет тощо. При цьому авторкою був зроблений і до сьогодні науково значущий висновок про залежність психологічних особливостей читацького сприйняття від рівня розвитку культури й інтелекту дитини.

Особливо цінним вважаємо те, що співробітники Інституту вперше спробували вивчити характер сприйняття художньої літератури дев'янтими дітьми. Було встановлено, що навіть у безпритульників і дітей із затримкою психічного розвитку є бажання читати, пов'язуючи зміст книги зі своїм життєвим досвідом, є потреба ділитися враженнями про прочитане. Саме працівники Інституту вперше висунули ідею соціокультурної реабілітації особистості в процесі її прилучення до книги, читання, бібліотеки.

Наприкінці 1930 р. відділ був закритий, а з червня 1931 р. до 15 березня 1933 р. за наказом наркома освіти А. Бубнова відділ був реорганізований в Інститут дитячої літератури й дитячого читання (Арзамаская И., 2012, с.33). Зрештою, через тринадцять років свого існування Інститут дитячого читання, який неодноразово реорганізувався і змінював назви, був ліквідований, а дитяча література поступово ставала провідником соціалістичної ідеології, ідеологічним фронтом боротьби за розум і серця дітей і підлітків. Усе більшого значення набував ідеологічний, класовий підхід до рекомендацій тих чи інших творів, прагнення виховати покоління «борців за світле майбутнє», «свідомих борців за справу пролетаріату».

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Упродовж 1920–1933 рр. Інститут дитячого читання (з 1923 р. – відділ дитячого читання Науково-дослідного інституту методів позашкільної роботи, з 1931 р. – Інститут дитячої літератури й дитячого читання) був провідним науково-дослідним і методичним центром у галузі педагогіки дитячого читання. Просвітницька діяльність Інституту дитячого читання, яка полягала у вивченні історії дитячої літератури, розробці методичних основ формування кола читання зростаючого покоління, складанні бібліографічних покажчиків, соціологічному вивченні діяльності дитячих бібліотек і їх читачів, проведенні експериментальної роботи в галузі психології дитячого читання, стала істотним внеском у розвиток вітчизняної педагогіки дитячого читання. Окремі напрями діяльності Інституту (приміром, вивчення соціології й психології дитячого читання) є актуальними й на початку третього тисячоліття й стануть у перспективі предметом подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Hellman, Ben. (2013). *Fairy Tales and True Stories. The History of Russian Literature for Children and Young People (1574-2010)*. Boston: BRILL.
- Арзамаская, И. (2012). «Подвижники детского чтения». *Детские чтения*, 1 (1), 12-42. URL: <http://detskie-chtenia.ru/index.php/journal/article/view/3>.
- Балашов, Е. М. (2003). *Школа в Российском обществе 1917–1927 гг.: Становление «нового человека»*. Санкт-Петербург : Дмитрий Буланин.
- Давыдова, М. И. (2010). Дмитрий Иванович Ермаков (1846-1916) – фотограф, ориенталист, этнограф. *Ермаков-альманах: исследования, комментарии, публикации / Ассоциация развития психоаналитических исследований*; под ред. С. Ф. Сироткина. Ижевск: ERGO, 181–188.
- Калужская, Ю. А. (2004). Становление и развитие отечественной педагогики детского чтения в первой трети XX в. (на примере деятельности научно-исследовательского института детского чтения). (Диссертация кандидата педагогических наук), Москва.
- Материалы по истории русской детской литературы (1750-1855). (1927). Москва: Институт методов внешкольной работы; Отдел детского чтения, Вып. I.
- Петренко, О. Б. (2016). Діяльність Державного психоаналітичного інституту (1923-1925) у контексті розвитку психології і психоаналізу. *Психологія: реальність і перспективи*, Вип. 7, 165–170.
- Пирусская, Г. В. (1968). Опыт Института детского чтения по изучению читателя (1920–1930 гг.). Тр. Ленинград. ин-та культуры им. Н. К. Крупской: Т. XIX. Л., 275–276.
- Покровская, А. К. (1922, а). Задачи и деятельность института по детскому чтению (Москва). *Путь просвещения*. Харьков, 7–8 (нояб.-дек.), 139.
- Покровская, А. К. (1922, б). Домашняя жизнь московских детей. *Вестн. Просвещения*, 1, 11–14.
- Рубцова, П. А. (1928) Что влияет на детские книжные запросы. *Книга детям*, 2 (февр.), 17.
- Рубцова, П. А. (1928). *Что читают дети*. Москва.
- Семёнова, Е. Я. (1988). *Материалы социолого-педагогических обследований 20-х и первой половины 30-х годов как источник по истории советской культуры*. (Диссертация кандидата исторических наук). Москва.
- Сухомлинська, О. В. (1996). *Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933: навч. посіб.* Київ : Заповіт.

REFERENCES

- Hellman, Ben. (2013). *Fairy Tales and True Stories. The History of Russian Literature for Children and Young People (1574-2010)*. Boston: BRILL.
- Arzamaskaja, Y. (2012). «Podvizhnyky detskogo chtenija». *Detskie chtenija*, 1 (1), 12-42. URL: <http://detskie-chtenia.ru/index.php/journal/article/view/3>.
- Balashov, E. M. (2003). *Shkola v Rossyjskom obshhestve 1917–1927 ghgh.: Stanovlenye «novogho cheloveka»*. Sankt-Peterburgh : Dmytryj Bulanyj

- Davydova, M. Y. (2010). Dmytrij Yvanovych Ermakov (1846-1916) – fotoghraf, orientalist, etnoghraf. Ermakov-aljmanakh: yssledovanya, kommentary, publikacyi / Assocyacija razvytyja psykhoanalytycheskykh yssledovanyj; pod red. S. F. Syrotkina. Yzhevsk: ERGO, 181–188.
- Kaluzhskaja, Ju. A. (2004). Stanovlenye y razvytye otechestvennoj pedaghogyky detskogho chtenija v pervoj treti KhKh v. (na prymere dejatel'nosti nauchno-ysledovatel'skogho ynstytuta detskogho chtenija). (Dysertacyja kandydata pedaghoghycheskykh nauk), Moskva. Materyaly po ystoriy russkoj detskoj lyteratury (1750-1855). (1927). Moskva: Ynstytut metodov vneshkol'noj raboty; Otdel detskogho chtenija, Выр. I.
- Petrenko, O. B. (2016). Dijal'nistij Derzhavnogho psykhoanalychnogho instytutu (1923-1925) u konteksti rozvytku psykhologhiji i psykhoanalizu. Psykhologhija: real'nistij i perspektivy, 7, 165-170.
- Pyusskaja, Gh. V. (1968). Opyt Ynstytuta detskogho chtenija po yzucheniju chytatelja (1920–1930 ghgh.). Tr. Leninghrad. yn-ta kul'tury ym. N. K. Krupskoj: T.XIX. L., 275–276.
- Pokrovskaja, A. (1922, a). Zadachy y dejatel'nostj ynstytuta po detskomu chteniju (Moskva). Putj prosveshhenija. Khar'kov, 7–8 (nojab.-dek.), 139.
- Pokrovskaja, A. K. (1922, b). Domashnjaja zhyznj moskovskykh detej. Vestn. Prosveshhenija, 1, 11–14.
- Rubcova, P. A. (1928) Chto vlyjaet na detskye knyzhnye zaprosy. Knygha detjam, 2 (fevr.), 17.
- Rubcova, P. A. (1928). Chto chytajut dety. Moskva.
- Seménova, E. Ja. (1988). Materyaly socyologho-pedaghoghycheskykh obsledovanyj 20-kh y pervoj polovyny 30-kh ghodov kak ystochnyk po ystoriy sovetskoj kul'tury. (Dyssertacyja kandydata ystorycheskykh nauk). Moskva.
- Sukhomlynsjka, O. V. (1996). Narysy istoriji ukrajinskogho shkil'nyctva. 1905–1933: navch. posib. Kyjiv : Zapovit.

Статтю подано до редколегії 21.01.2020 р.
Рекомендовано до друку 04.02.2020 р.